

PARLAMENT DE CATALUNYA

PARLAMENT DE CATALUNYA
REGISTRE GENERAL
30 NOV. 2023
ENTRADA NÚM. 116817
N.T. 13

343-00093/13
CJ

A LA MESA DE LA COMISSIÓ DE JUSTÍCIA

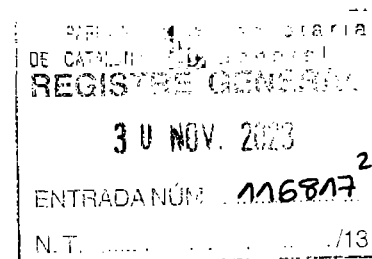
APORTACIÓ ESCRITA D' ENRIC TARTERA BIETO AMB RELACIÓ AL PROJECTE DE LLEI DE MEMÒRIA DEMOCRÀTICA DE CATALUNYA (TRAM. 343-00093/13).

Senyors,

El novembre de l'any 2008 quatre arqueòlegs i amics vam decidir combinar les nostres habilitats i recursos per crear una plataforma que canalitzés la nostra activitat professional i ens permetés participar en projectes en l'àmbit de l'arqueologia i el patrimoni cultural. La col·laboració ens donava accés a projectes més interessants, amb objectius més ambiciosos i resultats de major projecció científica. Aquesta plataforma es formalitzà com a societat amb el nom d'Iltirta Arqueologia SL. En aquest camí hem anat aplegant un equip de professionals competents, resilients, i apassionats pel repte que ens acompanyen i fan possible l'avenç.

Seguint aquests principis, des del 2017, hem estat adjudicatari de tres contractes licitats per la Generalitat de Catalunya destinats a la realització del Servei de localització, recuperació i anàlisi antropològica i genètica de restes òssies humanes de la Guerra Civil i la dictadura franquista. El darrer contracte està en execució fins el desembre de 2026, amb possibilitat de pròrroga. Al llarg d'aquests més de sis anys hem orientat la nostra activitat diària, en el marc de les funcions que ens assignava el servei, a la dignificació del sacrifici de tantes persones en favor d'una societat més justa i a reparar –si això és possible– l'oblit imposat per massa anys de silenci.

Han estat més de sis anys en què hem ofert el nostre millor criteri tècnic i la participació dels millors especialistes, actuant sempre de conformitat amb els protocols establerts. A finals de setembre 2023 s'havien recuperat 869 individus a les intervencions arqueològiques del servei. Ens encarreguem de l'estudi antropològic i de l'anàlisi genètic de les restes amb la col·laboració de la **Universitat Autònoma de Barcelona**, de la **Universitat Pompeu Fabra** i la **Universidad Complutense de Madrid**. En aquest temps, hem vist l'agraïment de les famílies a les quals s'ha pogut retornar el familiar desaparegut, l'esperança transmesa per aquelles que encara esperen notícies i el suport de qui entén la importància i la necessitat d'aquest projecte. Per tots nosaltres ha estat una experiència

que ha traspassat els límits de l'activitat professional, que ens omple personalment i dona propòsit a la nostra empresa.

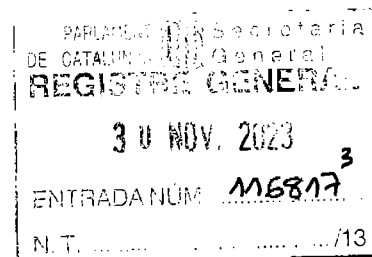
Les idees que expressarem a continuació neixen d'aquesta experiència i voldrien contribuir a la millora del text legislatiu que en aquest moment es troba en projecte. Sabem que altres veus més autoritzades que la nostra ja s'han sentit al Parlament de Catalunya en el marc d'aquest procediment. És per això que ens centrarem en aquells aspectes que creiem que per ofici ens pertoqueu. A l'equip som especialistes en arqueologia, antropologia, recerca històrica, genètica i medicina forense. En qualitat de membres d'aquest equip científic interdisciplinari ens centrarem principalment en el dret a la veritat i les iniciatives per a recuperar aquesta veritat.

Dit això volíem començar per valorar la iniciativa en curs. Unificar i actualitzar les lleis ha de permetre una perspectiva més completa dels objectius, mètodes, eines, i organització dels recursos necessaris per resoldre la preservació dels valors democràtics, els drets i les llibertats. Amb la voluntat d'enriquir i completar una llei que considerem necessària i pertinent, volíem fer una sèrie d'observacions, que ordenarem seguint l'ordre de l'articulat de la llei:

A l'article 1, punt 1, apartat e, s'estableix el dret de la ciutadania a la veritat. Aquest principi, que ja sortia en la llei de fosses, és un aspecte primordial des de la nostra perspectiva de membres de l'equip interdisciplinari. Les polítiques públiques de recuperació de la memòria, quan s'apliquen a la recerca de la veritat sobre els fets del passat ens duu a la imprescindible participació de la ciència en el nostre treball. Aquest coneixement, fruit de la recerca i validat pel mètode científic, és imprescindible per a tota la tasca posterior que se li encomana a la Direcció General de Memòria Democràtica (DGMD) i al Memorial Democràtic per a la seva preservació i divulgació.

En aquest punt ens agradaria que l'articulat reconegués que **aquesta veritat s'estableix a partir de la interpretació crítica de tres tipus de fonts d'informació: documentació en arxius, memòria oral i elements de cultura material**. En la nostra experiència, mai es té el coneixement complet sense la participació dels tres elements. No és estrany que trobem a les fosses més individus dels que es tenia coneixement per fonts orals o documentals. En algun altre cas, la memòria oral ens indica sense dubte una localització que la recerca arqueològica no pot confirmar. Finalment, quan l'arqueologia és capaç de localitzar les restes però no podem contrastar-ho amb memòria oral o documentació associada, tenim problemes per contextualitzar i interpretar-ne els fets.

Aquest dret a la veritat és posteriorment desenvolupat en l'article 3. En el seu punt 2, que estableix l'imperatiu de la recerca d'informació cita tot un seguit de fonts d'informació. Ens agradaria que incorporés aquí pel seu nom les fonts d'informació arqueològiques: memòries d'intervencions arqueològiques rellevants, i les col·leccions de cultura material.

Creiem que caldria, a més a més, establir **un règim de protecció i salvaguarda** sobre els elements de cultura material que puguin ser d'interès per la recerca de la veritat i com a testimoni i referent dels fets ocorreguts. Això hauria d'incloure, a més dels objectes, **aquells espais i paisatges que encara no han estat inventariats catalogats i declarats**. Creiem que no n'hi ha prou amb el paraigua abstracte de "qualsevol altra font, nacional o internacional, d'informació rellevant". Recordem que es conserva allò que es valora i es valora allò que es coneix. Sense aquest règim de protecció serà impossible preservar aquests objectes, espais i paisatges i els tres elements són un recurs pedagògic de primer ordre per a la missió tant de la DGMD com del Memorial.

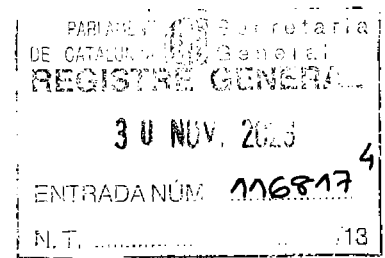
A l'Article 4 li aniria bé també afegir un imperatiu de col·laboració entre els diferents Departaments de la Generalitat de Catalunya. El Departament d'Interior té competències de policia territorial, el Departament de Cultura sobre el Patrimoni Cultural, el Departament de Recerca i Universitats sobre l'infraestructura científica, el Departament d'Educació sobre els *currícula*...

L'Article 6 potser seria ell lloc ideal per afegir-hi la salvaguarda i protecció dels elements de cultura material dels quals parlàvem anteriorment. Creiem que seria imprescindible reconèixer la cultura material i la memòria oral com a font d'informació complementària a la documentació que de manera exhaustiva es descriu i protegeix, i fer extensives als elements materials rellevants les disposicions definides en els punts 5 (protecció i salvaguarda), 6 (ajuts a la conservació), 7 (creació de patrimoni públic) i 8 (recuperació patrimonial d'elements fora de Catalunya)

A l'Article 7, que regula el règim d'accés a les fonts d'informació per a la memòria democràtica, creiem que es podria afegir un punt que cobris els encàrrecs a tercers per part del departament competent de recerques històriques, de manera que el permís de consulta i les condicions de publicació i difusió posterior a que fan referència els punts 5 i 6 de l'article siguin explícits en la documentació de contractació.

Pel que respecta al punt 1 de l'article 23 creiem que és un encert que la recerca sobre desapareguts sigui liderada des del departament competent, sempre que aquest tingui recursos raonables per fer la seva funció. L'unificació de criteris, l'establiment de protocols d'actuació posats al dia, l'assignació de recursos seguint prioritats definides són avantatges d'una gestió unificada de la recerca. De cap manera hauria de ser possible emprar aquest paper promotor de l'executiu per impedir la recerca de desapareguts, contravenint els principis i objectius expressats en aquesta Llei.

Hi ha un aspecte que ens preocupa força del punt 2 de l'article 23. Tot i que la definició de les víctimes establerta al Article 14 és molt encertada, d'alguna manera aquest punt la limita. **La condició de víctima no hauria de dependre de tercers que ignorin el seu parador.**

És molt freqüent en l'activitat del Servei la necessitat d'intervenir en diferents localitzacions per causes sobrevingudes. Troballes de restes en superfície, afectacions d'espais on previsiblement hi podria haver restes per obres, reparcelacions, nous regs, instal·lacions fotovoltaiques... En aquests casos apareixen i apareixeran restes humanes que difícilment seran identificades i no se'ls pot negar a aquests víctimes anònimes la seva condició.

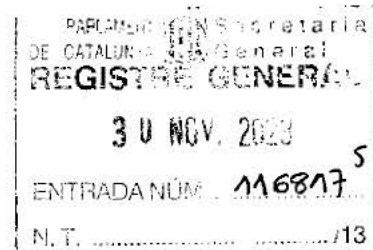
En la nostra opinió, tant la Generalitat de Catalunya com el Parlament de Catalunya, en la mesura que ells mateixos es consideren hereus de les institucions republicanes, haurien d'atorgar-se la responsabilitat de la recuperació i dignificació de les restes d'aquells soldats que van enviar a lluitar. Per això proposem que es redacti aquest punt 2 de manera que reconegui la condició de desapareguts anònims a les restes no identificables o identificades i en conseqüència, subjectes a les disposicions d'aquest article en els seus punts 3, 4 i 5.

Per resoldre aquest problema proposem un article dins el Capítol II en que **es defineixin les restes encara anònimes com a persones desaparegudes sense identificar** i se li doni al departament competent el mandat de procedir a la seva recuperació, estudi, intent d'identificació i dignificació.

A la pràctica, creiem que això reclamarà a l'administració l'existència d'un pressupost raonable per a la gestió d'aquestes recollides de restes superficials i les intervencions arqueològiques sobrevingudes en què s'inclogui tant el procés d'estudi antropològic, com l'intent d'identificació per anàlisi genètica i la dignificació de les restes un cop finalitzat aquest procés.

Pel que respecta l'article 24 també ens agradaria suggerir que s'afegís un punt que explícitament fes referència a mesures de promoció de la inscripció en el cens, a mesures de suport en el procediment d'inscripció, realitzades pel departament competent o qualsevol altra administració pública o entitat memorialística. Fins i tot, creiem que hauria de ser possible la promoció d'inscripcions al cens amb mitjans aliens a aquestes organitzacions i destinar-hi recursos raonables. Aquesta idea sorgeix de la percepció que es pot fer més per promoure i acompanyar a les famílies en aquest procediment.

Troblem un encert l'article 25 sobre la confecció de mapes de localització i des disposicions de protecció dels espais susceptibles d'albergar restes de desapareguts. Ens agradaria que es fes explícit que els espais protegits es definiran en la forma de polígons en el mapa i no punts, definint així amb rigor i claredat els espais protegits. També ens agradaria que es fes explícit el mandat de compartir aquests mapes de localització i protecció amb el departament competent en patrimoni cultural i amb els mossos d'esquadra, agents rurals i bombers. En la nostra opinió, almenys amb aquests quatre organismes són necessaris protocols d'actuació conjunta, formació sobre aquests protocols i coordinació en les accions de protecció dels espais, tal com es diu en el punt 4 de l'article 28.

Pel que respecta a l'article 26 creiem important afegir al punt 1 una distinció entre aquelles intervencions realitzades per iniciativa del departament competent i les sobrevingudes que es duen a terme com a resposta a troballes fortuïtes o a accions preventives davant l'imminència d'esdeveniments que posin en risc els espais de protecció.

Creiem molt encertat el punt 4, que obliga a les intervencions arqueològiques de recuperació a realitzar-se seguint la normativa de patrimoni cultural. Tot i que això farà necessària la coordinació i la col·laboració entre diferents departaments de la Generalitat de Catalunya, creiem que la salvaguarda dels valors de les restes materials com a patrimoni cultural i el seu valor històric, justifiquen aquesta col·laboració i també són mereixedors de la participació dels serveis tècnics especialitzats que disposa el departament competent en patrimoni cultural.

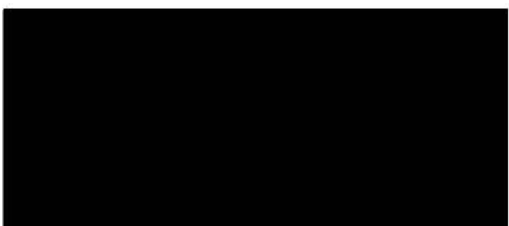
Pel que respecta al punt 9 i l'acompanyament al dolor dels familiars creiem que caldria especificar si aquest acompanyament es farà amb la participació de psicòleg o per part de personal format en un protocol establert.

Sobre el descobriment de restes, al punt 3 de l'article 28, creiem que caldria restringir més l'excepcionalitat que permeti remoure les restes de l'emplaçament original per la possibilitat fundada de desaparició. Creiem també que caldria dir que les restes han de ser manipulades evitant el contacte amb la pell i documentant fotogràficament de manera prèvia les restes i l'emplaçament des de diferents angles i a diferents distàncies per tal de facilitar la contextualització de l'aparició de les restes.

Tot l'ordenament previst per a la preservació dels Espais i Paisatges de Memòria és molt necessari i urgent. Tenim hectàrees de superfície a Catalunya rellevants per al coneixement i la memòria desprotegides i susceptibles de ser afectades per parcs solars i eòlics a la Terra Alta, les Garrigues, el Segrià, la Noguera i els Pallars.

Finalment, volem felicitar al Parlament per aquesta llei que considerem imprescindible per a la construcció d'una societat construïda sobre la pau, el coneixement i la justícia.»

Data: 30 de novembre de 2023

Enric Tartera Bieta

llirtarqueologia